



# Teorie komunikace a základy translatologie

*Ivana Kupčíková*

*podzim 2020*

# Podmínky ukončení předmětu

---

- Ukončení "zkouška"
- Závěrečný test (60%)
  
- Konzultační hodiny - po domluvě (Středisko Teiresiás, Komenského náměstí)



# Náplň předmětu

- Úvod do mezilidské komunikace.
  - Komunikační model.
  - Příčiny selhání komunikace.
  - Komunikační situace a jejich specifika.
  - Komunikace přes zprostředkovatele.
- Vývoj tlumočení a překladu.
  - Osobnost tlumočnicka, etika profese.
  - Legislativa ovlivňující tlumočnickou profesi.
  - Informační zdroje a lexikografie.
  - Legislativa ovlivňující tlumočnickou profesi.

# 1. Úvod do problematiky

- Smysl lidské komunikace
- Proces komunikace
- Komunikační situace

# 1.1 Smysl lidské komunikace

---

- Co je "komunikace"?
- 75% života strávíme komunikací
- Má vliv na psychickou rovnováhu
- Přispívá k uspokojení sociálních (a pracovních) potřeb
- Je ovlivněna kulturními vzorci

## 1.2 Proces komunikace

---

- Motiv
- Cíl
- Komunikační efekt
- Myšlenkový obsah
- Komunikační záměr (ilokuce) > významy slov
- Výběr jazykových prostředků
- Řečový akt

## 1.3 Proces komunikace (J.R. Searle)

---

1. Lokuční akt (samotná výpověď)
2. Propoziční akt (obsah)
3. Ilokuční akt (vklad)
4. Perlokuční akt (účinek)



## *Typy ilokuce*

- Reprezentativní (objektivní popis)
- Direktivní (výzva)
- Komisivní (závazek)
- Expresivní (postoj)
- Deklarativní (změna stavu)



## 1.4 Komunikační situace

---

= prostředí, které nás obklopuje a motivuje k řečové činnosti a další okolnosti, za kterých řečovou činnost vykonáváme

Role:

- Motivační
- Determinační
- Aktualizační

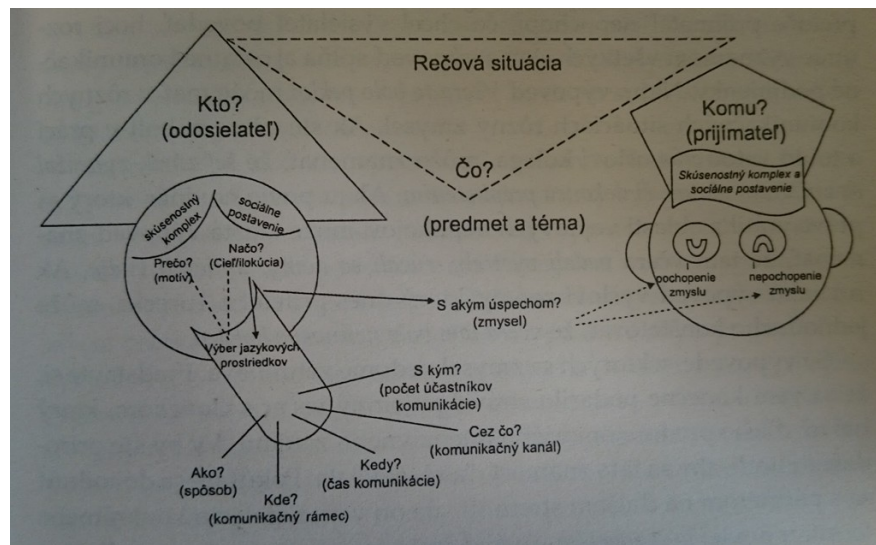


## ***Řečová rovina***

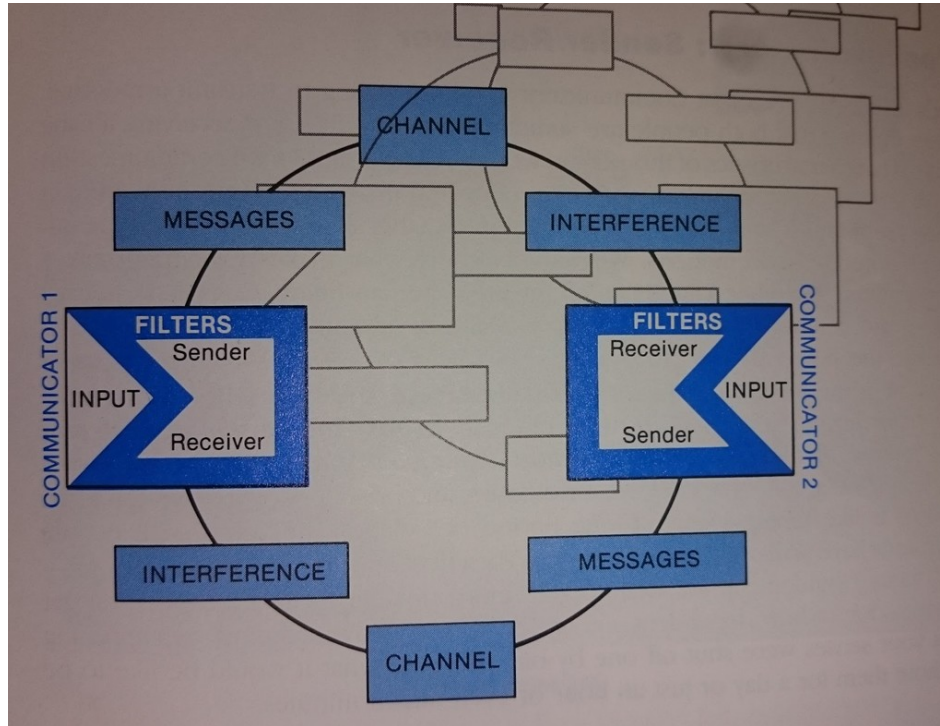
- Komunikanti
- Komunikační rámec
- Sociální vztahy (mezi účastníky komunikace)
- Počet účastníků komunikace
- Způsob komunikace
- Čas a místo
- Komunikační směr
- Komunikační kanál

# Tématická rovina

- Propoziční obsah > významy slov
- Významy slov > významy vět
- Význam vět ≠ propoziční obsah
- Smysl + řečová rovina > "pravý smysl"



## 2. Komunikační model



## 2.1 Sdělení (výpověď)

Roviny:

- Verbální
  - Paraverbální
  - Neverbální
- Záměrné
  - Nezáměrné

## 2.1.1 Verbální prostředky

- Jazyk normativní jev
- Řeč je realizací jazyka
- Konvence usměrňují řeč
- Normy i konvence jsou důležité pro obě strany komunikace
- Vytvářejí se v konkrétním jazykově-kulturním společenství
- Nejsou univerzální



# *Jazyk jako semiotický systém*

- Jazykový znak (základní stavební kámen)
  - Něco označuje
  - Něco znamená
  - Je spjatý s jinými znaky
  - Slouží pro komunikaci
  - Zastupuje objekty
- Jazykový znak tvoří síť navzájem spjatých vztahů
  - mezi znaky navzájem
  - mezi znaky a přirozenými objekty
  - mezi znaky a jeho uživateli



# *Diskurz*

- Koherence
- Koheze
- Informativnost
- Intencionalita
- Situativnost
- Akceptabilita
- Intertextualita





# *Maxima*

- Kvality
- Kvantity
- Relevance
- Vhodného způsobu

## 2.1.2 Neverbální jazykové prostředky

- Starší než verbální
- V minulosti pravděpodobně rozvinutější
- Dle výzkumů se 7% obsahu přenáší verbálně, 38% paraverbálně, 55% gesty a činy



## Funkce:

- Doplnují , upřesňují a modifikují verbální výpověď
- Mohou signalizovat pravdivost / nepravdivost výpovědi
- Slouží k vyjádření emocí a mezilidských postojů
- Dodávají slovům váhu při obřadech a rituálech

# Paraverbální jazykové prostředky

- Výška, síla a zabarvení hlasu
  - *vrozené, mohou se měnit*
- Tempo
  - *závisí na temperamentu, duševním stavu*
- Frázování
  - *pauzy*
- Intonace
- Řeč těla, mimika
  - (Gestika, haptika, proxemika ...)

## 2.2 Komunikační kanály

- Přímá komunikace
- Nepřímá komunikace

*Během komunikace (přímé) využíváme většinou 3 smysly (zrak, sluch, hmat)*



## *Typy komunikačních situací*

- Individuální komunikace
- Skupinová komunikace
- Veřejná komunikace
- Masová komunikace
- Mezikulturní komunikace

## 2.3 Překážky

*vše, co narušuje komunikaci*

- Technické
  - (technické vizuální, zvukové překážky a ruchy)
- Sémantické
  - (přisouzení odlišného významu témuž výrazu)

## 2.4 Příjemce

Během příjmu sdělení, se aktivují následující činnosti

- Pozornost
  - Poslech
  - Porozumění
  - Zapamatování
- *Fyziologické a psychologické faktory typicky u různých lidí liší, proto porozumění může být různé*





## ***Příjemce > Odesílatel***

- Příjemce reaguje > odesílatel
- Tím poskytuje zpětnou vazbu
- Tím se odesílatel zároveň učí
- Může dále reagovat

## 2.5 Percepční procesy

- Informace se v mozku ukládají jako komplexní obrazy (prototypy, scénáře)
- Skládají se z pevného jádra a difuzních okrajů
- Prototypy jsou kulturně vázané (zejména okraje)

### Výhody

- Odpadá potřeba se vždy znovu seznamovat s charakteristikami objektů
- Rychlejší zpracování většího množství informací

### Nevýhody

- Pokud je schéma zkreslené, zkreslené bude i vnímání informací o daném objektu

## 2.5.1 Scénáře a rámce

Ch. J. Filmore

Součástí scénářů (obrazů) jsou naše vědomosti získané na základě zkušenostního komplexu.

Díky scénářům může člověk předvídat nebo doplnit informace na základě všeobecných znalostí.

Vědomosti

- Deklarativní
- Procedurální



# ***Vědomosti***

## **Deklarativní**

- Faktografické znalosti (kdo, co jak)

*(např. Co je "oslava narozenin")*

## **Procedurální**

- Znalosti o postupech

*(např. Co všechno obnáší oslava narozenin.  
Co se sluší a patří)*



# **Rámce**

- Jazykové vyjádření scénářů
- Rámec = metaforické vyjádření slova

Po vyslovení slova, kterým zhmotňuje vnější realitu, vytvoří se za ním určitý scénář.

O tom, jaký scénář se za slovem aktivuje, rozhoduje zkušenostní komplex příjemce. Náповědou k tomu je kontext nebo celá komunikační situace (makrokontext)

# 3 Komunikační situace



# 3 Komunikační situace a jejich specifika

Individuální komunikace

Skupinová komunikace

Veřejná komunikace

Masová komunikace

Mezikulturní komunikace

---

## 3.1 Individuální komunikace



*Komunikaci ovlivňuje řada faktorů*


- Normy
- Společenské role
- Otevřenost / uzavřenost
- Intimita
- Společenskost (vztahy s ostatními)
- Dominance, status a moc



# Normy

- očekávání o chování druhých lidí
  - ovlivňují téměř všechny oblasti lidského chování
  - ovlivňují samozřejmě i komunikaci
- Různá míra platnosti
    - užší okruh lidí (rodina)
    - národní
    - celospolečenské
    - nemusí být univerzální
    - kulturně vázané



- 
- Příjmení manželky po sňatku?
  - Přivedeme do manželství děti?
  - Příjmení děti?
  - Křest?
  - Výchova?
  - Bude manželka pracovat?
  - Vztahy k (novým) příbuzným?
  - Rozdělení příjmů a domácích prací?
  - Řízení rodinných financí?
  - ...

---

## *Společenské role*

Ovlivňují způsob komunikace a porozumění

- Očekávané vs. vykonávané role
- Vnitřní konflikt rolí
- Vnější konflikt rolí



---

# Otevřenost

- Informace osobní povahy
- Důvěra a reciprocita
- Ano či ne?





## *Intimita*

- Její míra určuje míru vztahu mezi lidmi
- Intimní vztahy nemusí být nutně sexuální

## *Společenská (vztahy s ostatními)*

- Společenská x sociálnosť





## ***Dominance, status a moc***

- Podřízenost vs. dominance

	Vysoká dominance	Nízká dominance
Vysoká společenskost	Radí, koordinuje, řídí, iniciuje	Souhlasí, pomáhá, spolupracuje
Nízká společenskost	Analyzuje, kritizuje, soudí, odporuje	Uznává, vyhýbá se, vzdává se



- Společenský status (postavení)
  - Status vždy ovlivňuje komunikaci
  - Člověk s vyšším statusem má tendenci ovlivňovat způsob a obsah konverzace
  
- Moc x dominance



## 3.2 Skupinová komunikace



- Každý jsme součástí několika skupin
- Rodina
- Zájmové skupiny
- Zaměstnání
- Terapeutické skupiny?
- ...



# Rodina





## ***Stádia vývoje komunikace v rodině***

- Rodina s předškolními dětmi
- Rodina se školáky
- Rodina s dospívajícími dětmi

---

## Rodina s malými dětmi



---

# Rodina s dětmi ve školním věku



---

## Rodina s dospívajícími dětmi



---

## 3.3 Veřejná komunikace

- Sdělení relevantní pro celou skupinu
- Přísnější požadavky na jazyk
- Omezenější zpětná vazba
- Různorodé publikum
- Větší publikum, větší riziko špatného pochopení zpětné vazby
- Náročnější příprava



---

# cíle

- Informovat
- Pobavit
- Přesvědčit





## 3.5 Masová komunikace

- Řízená komunikace
- Specifický "posluchač"
- Silně omezená zpětná vazba (opoždění)
- Specifický typ veřejné komunikace



## 3.6 Mezikulturní komunikace

- Komunikace mezi (dvěma) příslušníky odlišných kultur
- Jazykové odlišnosti
- Neverbální komunikace
- Normy a role
- Přesvědčení a hodnoty

